

Sociální faktory procesu utváření nové identity u závislých v průběhu doléčování

DC Prevent České Budějovice

Mgr. Martina Brožová

**DOLÉČOVACÍ
CENTRUM
PREVENT**

Tylova 156/23
370 01 České Budějovice
T: 386 350 380
E: cnp@os-prevent.cz

Základní východisko

- Berger & Luckmann (1999) a jejich **sociálně konstruktivistický přístup k pojetí identity**
 - identita jedince je **sociálně definovaná**
 - je utvářena, udržována a transformována v sociálních vztazích
 - koncept **opoziční a většinové definice reality**

Hlavní teoretické předpoklady

- podstatou transformace sociální dimenze identity je „úspěšné **veřejné znovuvyjednání a přijetí** uživateli nové, nestigmatizované identity“ prostřednictvím nového způsobu života s novými rutinními každodenními činnostmi
 - význam **sociálního prostředí** pro formování a udržování identity
 - význam **referenčních skupin** jedince
 - **změna identity** vyžaduje zejména
 - změnu základního sociálního rámce
 - vybudování nových vztahů
 - vize reálné alternativní budoucnosti

Cíl výzkumu

- Cílem je získat více informací o sociálních faktorech procesu změny identity tak, jak jej reflektují závislí v průběhu doléčování.

- Hlavní výzkumná otázka:

Jak drogová identita závislých po léčbě v průběhu doléčování zasahuje do procesu vytváření jejich nové nedrogové identity?

Výzkumný soubor

- 8 klientů DC Prevent České Budějovice
- **charakteristika respondentů:**
 - po léčbě ze závislosti
 - min. doba léčby 3 měsíce
 - 4 PL i 4 TK
 - různé oblasti ČR
 - od 20 do 37 let
 - 6 mužů a 2 ženy
 - 1 prim. závislost alkohol, 7 drogy (2 heroin, 5 pervitin)
 - doba doléčování: 1 – 5 měsíců
- 5 uskutečněných výzkumných skupin + 2 pilotní skupiny

Výzkumný design

- explorativní kvalitativní výzkum
- **východisko:**
 - participativní přístup (Hiles, 2008)
 - kooperativní přístup (Heron, nedat.)
 - *zohlednění interakce mezi účastníky a výzkumníkem*
 - *maximalizace zachování subjektivity participantů*
- metoda **ohniskových skupin** (Morgan, 2001)
- **prakticky:** po ukončení rozhovorů *zapsána témata*, tak jak je sami participanté definovali, na flipchart →
 - východisko pro následující rozhovor*

Analýza

- přepisy nahraných rozhovorů analyzovány pomocí **technik metody zakotvené teorie** na úrovni otevřeného, axiálního a selektivního kódování (Strauss, Corbin, 1999)
- **závěry** analýzy byly **konfrontovány s klienty** na závěrečné skupině a na základě jejich připomínek upraveny

Výsledky I

Vnímání závislosti

- závislost vnímána jako **doživotní součást identity**
 - v minulosti – reálná hrozba
 - v současnosti – vědomí reálné hrozby
 - v budoucnosti – obava ze ztráty vědomí hrozby

- diferenciaci významu závislosti **ve vztazích**
 - **staří známí** – drogová komunita
 - **rodina a širší rodina**
 - **instituce a zaměstnavatelé**
 - **noví známí**

Výsledky II

Strategie přiznání minulosti

- **u nových vztahů (instituce a zaměstnavatelé, noví známí)**
 - střet minulosti a přítomnosti s výhledem na budoucnost
 - **dilema odtajnění minulosti** v konkrétní sociální situaci
 - význam rozhodnutí je definován významem konkrétního vztahu

- **rozhodnutí o přiznání** → základní strategie:
 - **odtajnění**
 - **částečné odtajnění**
 - **utajení**

Výsledky III

Rozhodnutí o přiznání

□ **ukázaly se 2 modely rozhodování:**

1. Problematické přijetí minulosti, problematické vztahy v rodině

→ **nejistota v rozhodnutí – volí utajení nebo částečné odtajnění**

2. Přijetí minulosti, vyrovnané vztahy v rodině

→ **větší jistota v rozhodnutí – odtajnění nebo částečné odtajnění**

(pravděpodobně etapy jednoho procesu)

Výsledky IV

Rozhodnutí o přiznání

□ **podmínky na straně jedince:**

- praktické důvody (díry v životopise, tresty ...)
- míra přijetí vlastní drogové minulosti
- potřeba bezpečí a jistoty, zejména ve vztazích

□ **širší okolnosti**

- zkušenosti dalších závislých
- vlastní relevantní zkušenosti

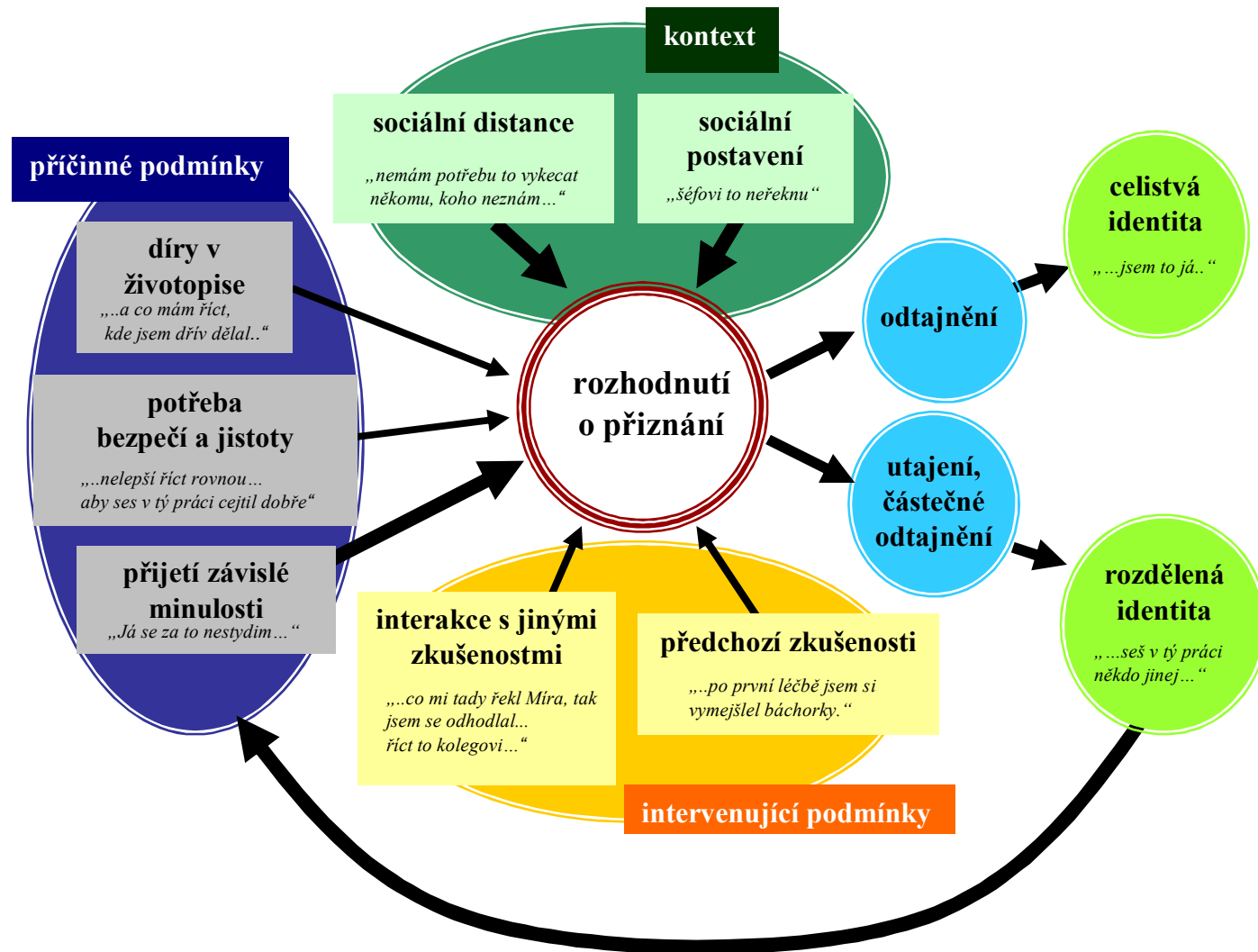
□ **kontext konkrétní situace**

- sociální distance vztahové osoby
- sociální vliv vztahové osoby

→ **rozhodnutí o přiznání**

Schéma

Rozhodnutí o přiznání

Hlavní závěry

- **Význam vztahů** zejména rodiny a nových známých pro přijetí drogové identity a **vytvoření kompaktní identity**
 - **Rodina** – vyrovnané vztahy tvoří prostor pro přijetí nežádoucí identity jako součásti nedrogové identity
 - **Noví známí, zaměstnavatelé** jako představitelé nedrogové **budoucnosti**

- Význam **rozhodnutí o přiznání**
 - **Odtajnění** – legitimizace nežádoucí identity → přijetí vlastní minulosti jako součásti vlastní identity → větší **jistota a zakotvenost** v nedrogové společnosti
 - **Utajení** – zachování utajené drogové identity oddělené od legitimní nedrogové identity → **nejistota, pocit ohrožení** → větší riziko relapsu?

Tot' vše...

Děkuji za pozornost...

Literatura

- Ellemers, N., Spears, R., Doosje, B. 2002. *Self and Social Identity*. Annual Review of Psychology. Vol. 53, pp. 161-186.
- Hlaváč, I. 2000. *Identita jako sociální konstrukce*. ProFil 2000, http://profil.muni.cz/04_2000/hlavac_identita.html
- Heron, J. , Reason, P. nedat. *The Practice of Co-operative Inquiry: Research 'with' rather than 'on' people*. Staženo 20.5.09 z www.human-inquiry.com/ciacadem.htm
- Hiles, D. 2009. *Psychology: Critical Reflections on a Quiet Revolution*. Podklady přednášek uskutečněných v květnu 2009 na FSS MU Brno.
- Hughes, K. 2007. *Migrating Identities: the Relational Constitution of Drug Use and Addiction*. Sociology of Health & Illness, Vol. 29, No. 5, pp 673-691.
- Koski-Jännes, A. 2002. *Social and Personal Identity Projects in the Recovery from Addictive Behaviours*. Addiction & Theory. Vol. 10, No. 2, pp 183-202.
- McIntosh, J., McKeganey, N. 2002. *Beating the Dragon: The Recovery from Dependent Drug Use*. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Morgan, D. L. 2001. *Ohniskové skupiny jako metoda kvalitativního výzkumu*. Boskovice: Albert.
- Strauss, A., Corbin, J. 1999. *Základy kvalitativního výzkumu: postupy a techniky metody zakotvené teorie*. Boskovice: Albert.